

Elämäkatsomustieto 17.9.2020

Lopulliset hyvän vastauksen piirteet 12.11.2020

Tässä tiedostossa oleva taulukko (sivulla 3) ei välttämättä ole täysin saavutettava esimerkiksi ruudunlukuohjelman käyttäjille.

Lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ilmenevät perusteet, joiden mukaan koesuorituksen lopullinen arvostelu on suoritettu. Tieto siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu kokelaan koesuoritukseen, muodostuu kokelaan koesuorituksesta saamista pisteistä, lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ja lautakunnan määräyksissä ja ohjeissa annetuista arvostelua koskevista määräyksistä. Lopulliset hyvän vastauksen piirteet eivät välttämättä sisällä ja kuvaa tehtävien kaikkia hyväksytyjä vastausvaihtoehtoja tai hyväksytyyn vastauksen kaikkia hyväksytyjä yksityiskohtia. Koesuorituksessa mahdollisesti olevat arvostelumerkinnot katsotaan muistiinpanoluonteisiksi, eivätkä ne tai niiden puuttuminen näin ollen suoraan kerro arvosteluperusteiden soveltamisesta koesuoritukseen.

Elämäkatsomustiedosta ja sen arvioinnista lukion opetussuunnitelman perusteissa

Elämäkatsomustieto on perustaltaan monitieteinen oppiaine. Sen tiedeperustaan kuuluu ihmis-, kulttuuri- ja yhteiskuntatieteitä sekä filosofia. Elämäkatsomustiedossa arvioidaan opiskelijan kykyä tarkastella ja ilmaista katsomuksellisia aiheita monipuolisesti ja taitavasti. Niin ikään arvioidaan hänen laaja-alaista katsomuksellista ymmärrystään. Katsomukselliset kysymykset ovat usein henkilökohtaisia, mutta niiden pohdiskelun perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja systemaattisuus.

Elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen vastausten arviointi

Reaaliaineen ylioppilaskokeen arvioinnissa on otettava huomioon tehtävän kognitiivinen vaativuus. Tehtävänlaadinnassa on otettu huomioon Bloomin kognitiivisia oppimistavoitteita koskeva taksonomia sekä Andersonin ja Krathwohlin siitä kehittämä muunnelmä. Niiden perusteella tehtävässä vaadittavan kognitiivisen prosessin vaativuutta arvioidaan kuusiportaisella hierarkkisella asteikolla: muistaa/palauttaa mieleen, ymmärtää/käsittää, soveltaa, analysoida, arvioida ja luoda (syntetisoida). Kaksi ylintä tasoa ovat taksonomioissa eri järjestyksessä.

Elämäkatsomustiedossa käsitellään osin hyvin abstraktejakin periaatteita, kuten ihmisoikeudet, joiden syvälinen ymmärtäminen edellyttää kykyä analysoida ja arvioida niitä. Siksi pelkkä asian ymmärtäminen voi olla hyvin vaativa suoritus. Tämän takia mainittuja Bloomin taksonomian luokituksia ei pidä elämäkatsomustiedon arvioinnissa pitää kaavamaisen hierarkkisinä. Tiedollisen osaamisen eri ulottuvuudet ovat elämäkatsomustiedossa usein limittäisiä, vaikka määrittelyä, kuvailua ja selittämistä vaativat tehtävän osiot ovat pääsääntöisesti suppeampia kuin erittelyä, pohdintaa ja arviointia vaativat.

Ylioppilaskokeessa arvioitava katsomuksellinen ajattelu ilmaistaan kielellisesti. Siksi arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös ajattelun ilmaisemiseen monella tasolla tekstin kirjallisesta vaikuttavuudesta kappalejakoon. Kyse ei kuitenkaan ole äidinkielen tehtävästä, ja hyvä kirjallinen esitys on hyvän elämäkatsomustiedon vastauksen tunnusmerkki vain siinä määrin kuin se ilmentää hyvää katsomuksellista ajattelua. Tämä tarkoittaa vastauksessa useita eri piirteitä. Tärkeimmät niistä ovat vastauksen osuvuus, eheys ja vakuuttavuus.

Osuvuus eli relevanssi ja asiaankuuluvuus on hyvän vastauksen ydin. Hyvät tiedot ja ymmärrys sekä osuva argumentaatio eivät tuota edes hyväksyttävää vastausta, jos ne eivät liity tehtävään. Tämän vuoksi osuvuus on alla listatuista ulottuvuuksista tärkein.

Eheys liittyy vastauksen rakenteeseen. Kokelaan taito jäsentää ongelmia ja ratkaisuja käsitteellisesti sekä hänen kykynsä ymmärtää ja arvioida perusteluja ilmenee vastauksen johdonmukaisuutena ja moniulotteisuutena. Eheä vastaus on selkeä ja hyvin jäsennelty.

Vakuuttavuus tarkoittaa elämäkatsomustiedossa monipuolisten ja katsomuksellisesti olennaisten lähtökohtien ja näkökulmien johdonmukaista käsittelyä. Vastauksen tietoperusta on riittävän laaja ja tehtävänannon sitä vaatiessa ajankohtainen. Tosiasiaväittämät, perustellut kannanotot ja pelkät mielipiteet erotetaan selvästi toisistaan, ja esitettyjen väitteiden ja perustelujen välillä on selvä yhteys. Osuvat ja tyyppillisesti ajankohtaiset esimerkit ovat elämäkatsomustiedolle ominaisia. Ne tekevät vastauksesta vakuuttavan.

Osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden ohella hyvä katsomuksellinen ajattelu näkyy käsitteiden ja teorioiden hallinnassa sekä ilmiökentän tuntemuksessa. Vastauksen muodolliset ja sisällölliset ulottuvuudet ovat elämäkatsomustiedossa lähes poikkeuksetta osittain päällekkäisiä silloin, kun vastaus täyttää relevanssin minimivaatimukset eli sopii tehtävänantoon. Vastaus voi olla tiedollisesti hyvä, mutta ajattelun

ilmaiseminen saattaa olla heikkoa tai toisin päin. Ulottuvuudet eivät kuitenkaan ole täysin riippumattomia toisistaan, koska esitystapa, käsitteiden käyttö ja ilmiökentän hallinta liittyvät yhteen.

Elämäkatsomustiedon tehtävien luonteen vuoksi vastauksen kypsyyttä koskevat seikat ovat erityisen tärkeässä asemassa. Ylioppilastutkintolautakunta on antanut kypsyyden osoittamisesta ohjeet reaaliaineiden kokeiden määräyksissä

(https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/fi_reaaliaineiden_kokeiden_maaraykset.pdf). On hyvä huomata, että määräysten mukaan epäolennaisten näkökohtien käsittely heikentää vastauksen arvoa.

Alla oleva taulukko voi auttaa elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen vastausten arvioinnissa osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden näkökulmista. Nämä ja vastauksen sisältöön liittyvät seikat muodostavat yhden kokonaisarvion, joka esitetään tehtävänosasta annettavalla pistemäärällä.

Arvioinnin ulottuvuus	/Pistemäärä 0	25 %	50 %	75 %	100 %
Osuvuus	Vastaus ei lainkaan vastaa tehtävään; tehtävä on ymmärretty ratkaisevasti väärin.	Vastaus liittyy osin kysymyksen alaan, mutta on epäselvä, harhaileva tai sivussa asiasta.	Tehtävään vastataan asiaankuuluvasti.	Vastauksessa ilmenee selkeä ymmärrys tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään olennaisimmat seikat.	Vastauksessa ilmenee erinomainen ymmärrys tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään kattavasti tarpeelliset seikat ja vain ne.
Eheys	Vastaus on hajanainen ja sekava.	Vastauksessa on yksi asiaan selvästi liittyvä seikka. Vastauksen ainekset ovat kuitenkin muuten satunnaisia tai sekavia.	Vastauksessa on useita asiaan kuuluvia seikkoja, mutta niitä ei ole onnistuttu liittämään yhdeksi kokonaisuudeksi. Vastaus jää usein luettelomaiseksi.	Tehtävänantoon kuuluvia näkökulmia on liitetty toisiinsa johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Tuloksena on koherentti kokonaisuus, joka vastaa kysymykseen.	Vastauksessa tehtävänantoon liittyvät relevantit aineistoelementit on suhteutettu toisiinsa. Käsitteet ja perustelut muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka vastaa tehtävään liittyviin kysymyksiin ja ottaa tarvittaessa huomioon myös vaihtoehtoisia lähestymistapoja.
Vakuuttavuus	Vastauksessa ei ole perusteluja tai niillä ei ole yhteyttä esitettyihin väitteisiin.	Vastauksessa esitetyt perustelut liittyvät joihinkin väitteisiin, mutta niiden yhteys jää epäselväksi.	Vastausta on perusteltu siten, että lähtökohdat ovat järjeviä ja perustelujen ja johtopäätöksen välillä on selvä yhteys.	Vastauksessa on tarkasteltu useimpia relevantteja perusteluja, niitä on problematisoitu ja eritelty järkevästi ja argumentit on rakennettu oikein.	Relevanttien perustelujen problematisointi ja erittely on osuvaa ja osoittaa omaperäistä oivaltavaa ajattelua tai syvällistä perinteen tuntemusta.

Elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen pistemäärät

Elämäkatsomustiedon kokeessa on yhdeksän tehtävää, joista kokelaan tulee vastata viiteen. Koe on kaksiosainen. Osassa I on kuusi tehtävää. Kustakin tehtävästä saa 0–20 pistettä. Osassa II on kolme tehtävää, joista saa 0–30 pistettä kustakin. Osan I tehtävistä voi vastata 3:sta 5:een ja osan II tehtävistä 0:sta 2:een. Kokeen maksimipistemäärä on 120. Sen saavuttaminen edellyttää, että kokelas vastaa kolmeen osan I tehtävään ja kahteen osan II tehtävään.

Hyvän vastauksen piirteiden pisteohjeissa mainitaan kaksi tai kolme erillistä arvioinnin kiintopistettä eli pistekynnystä, joiden on tarkoitus helpottaa arviointia. Kynnysten lukumäärä riippuu tehtäväosion enimmäispistemäärästä, joka on kaikissa tapauksissa viidellä jaollinen. Suppeimmassa eli 5 pisteen tehtäväosiossa on kaksi kynnystä, jotka ovat 2:n ja 4:n pisteen eli 40 %:n ja 80 %:n kohdalla. Jos tehtävästä tai sen osasta annettava pistemäärä on 10 tai enemmän, käytetään kolmea kiintopistettä: 25–30 %, 50–60 % ja 75–80 %. Jos tehtävästä tai sen osasta annetaan yli 10 pistettä, on esitetty myös luonnehdinta huippupisteistä. Sen tarkoituksena on tuoda esiin seikkoja, jotka helpottavat vastauksen sijoittamista ylimmän pisteluokan (75–100 %) sisällä.

Tehtäväkohtaiset pisteitysohjeet

Koska elämäkatsomustiedon kokeessa arvioidaan kokelaiden omaa katsomuksellista ajattelua, vastaukset voivat avautua moniin suuntiin lähes kaikissa tehtävissä. Sen vuoksi hyvän vastauksen piirteiden kuvaukset ovat aina vain suuntaa antavia. Samasta syystä hyvän vastauksen piirteissä esitellään tehtävään liittyviä katsomuksellisia seikkoja laajasti ja osin myös lukiokurssien ulkopuolelta. Tarkoituksena on antaa vastauksia arvosteleville opettajille lisävihjeitä siitä, millaiset katsomukselliset pohdinnat voivat perustellusti kuulua vastaukseen. Lukiokursseihin liittyvät ja kokelaiden osaamiselta vaadittavat seikat on mainittu pisteitysohjeiden yhteydessä. Näissä osioissa on hyvin suppeasti huomioitu yllä olevassa taulukossa mainitut osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden ulottuvuudet. Arvioinnissa on kuitenkin osiokohtaisesti syytä tarkastella niin sisällöllisiä kuin yllä olevaan taulukkoon liittyviä ulottuvuuksia.

Tehtäviin liittyy erilaisia aineistoja. Kussakin tehtävän osiossa on ilmoitettu, miten aineistoa käytetään. Jos aineiston käytöstä ei anneta ohjeita tai käytön ilmoitetaan olevan vapaaehtoista, esimerkiksi ”voit hyödyntää aineistoa”, kyseessä on virikeaineisto. Tällöin aineiston käyttämättä jättäminen on hyväksyttävää eikä vähennä pisteitä. On toki hyvä huomata, että aineisto tällaisissakin tehtävissä antaa informaatiota ja että vastauksen tulee olla yhtä monipuolinen, vaikka aineistoa ei olisi hyödynnetty. Jos osiossa kehoitetaan käyttämään aineistoa, mutta näin ei kuitenkaan ole tehty, vähennetään aina vähintään yksi piste ja vastauksesta saatava pistemäärä voi olla korkeintaan 75 % osion maksimipistemäärästä. Aineiston käytöstä voidaan antaa myös yksityiskohtaisempia ohjeita, joissa esimerkiksi kehoitetaan erittelemään tai vertailemaan aineistoa tai etsimään sieltä joitain erityisiä piirteitä, kuten argumentteja. Tällöin ohjeistuksen noudattamatta jättämisestä seuraava suora pistevähennys voi olla suurempi.

Tehtäväosiot jakautuvat kahteen luokkaan. Kun osiosta annetaan 10 pistettä tai enemmän, se arvostellaan esseemuotoisena vastauksena, ellei tehtävänannossa erikseen muuta ilmoiteta. Esseemuotoisella

vastauksella tarkoitetaan vastausta, jossa on esseiden rakenne: alussa aiheen, ongelman tai väitteen napakka esittely, keskiosassa asian monipuolinen käsittely ja lopussa käsittelyyn perustuvat päätelmät. Mikäli osiosta annetaan vähemmän kuin 10 pistettä, vastauksen ei tarvitse olla muodoltaan esse. Alle 10 pisteen osioissa käytetään merkkimäärärajoituksia. Kyse on enimmäispituudesta. Siten merkkimäärän alittaminen ei vähennä pisteitä, mikäli vastauksen asiasisältö on riittävä. Huomattava merkkimäärän ylittäminen vähentää pisteitä. 25–50 %:n ylitys aiheuttaa 1 pisteen vähennyksen, yli 50 %:n ylitys 2 pisteen vähennyksen. Vähennys ei kuitenkaan voi olla enempää kuin 50 % tehtäväosion maksimipistemäärästä. Tämän lisäksi pisteitä luonnollisesti vähennetään, jos vastaus ei pysy asiassa.

Moniosioisten tehtävien pisteet määritetään osiokohtaisesti, ellei tehtävässä ole erikseen muuta mainittu.

Osa I

1. Sosiaaliset kuplat (20 p.)

Ihmisille on tyypillistä muodostaa sosiaalisia ryhmiä, joiden jäsenet jakavat samat perusarvot ja -asenteet. Samanmielisyys näissä asioissa helpottaa kanssakäymistä ryhmän jäsenten välillä, mutta toisaalta se voi aiheuttaa jännitteitä toisella tavalla ajattelevien kanssa.

1.1. (10 p.)

Sosiaalisen kuplan käsitettä on käytetty mediatutkimuksessa ilmiöstä, jossa ihmisten sosiaaliset suhteet rajoittuvat lähinnä samanmielisten piiriin. He seuraavat ajankohtaisia asioita samoista tietolähteistä ja välittävät tietoa toisilleen esimerkiksi sosiaalisen median kanavien kautta. Sosiaalinen kupla ei tarkoita täydellistä umpiota, sellaisen syntyminen olisi nykymaailmassa miltei mahdottomuus.

Sosiaalisessa kuplassa elävän ihmisen maailmankuva voi olla yksipuolinen ja arvot ahdasmielisiä. Sosiaalisessa kuplassa elävä ei ota välttämättä riittävästi huomioon omien ennakkokäsitystensä kanssa ristiriidassa olevaa informaatiota eikä arvioi vakavasti käsitystensä vastaisia väitteitä, sillä hän ei saa kuplan ulkopuolelta näkökulmia, jotka haastaisivat kuplan sisällä vallitsevat uskomukset. Henkilö elää näin psykologisin termein vahvistusharhassa. Tämä tekee hänen maailmankuvastaan yksipuolisen ja mahdollisesti dogmaattisen.

Sosiaalisia kuplia voi muodostua esimerkiksi sosioekonomisten luokkien pohjalta. Varakkaiden johtajien kuplassa elävä henkilö saattaa esimerkiksi uskoa, että köyhyys johtuu enimmäkseen ihmisen omasta

laiskuudesta. Vastaavasti vähävaraisten työttömien kuplassa elävä saattaa uskoa, että varakkuus perustuu useimmiten hyvään onneen tai riistoon. Vinoutunut maailmankuva voi heijastua kuplassa elävän henkilön omaksumiin arvoihin. Varakas henkilö saattaa ajatella, että on väärin tavoitella sosiaalista tasa-arvoa tulonsiirtojen keinoin: vähävaraisille ei kuulu maksaa sosiaaliturkaa, sillä vähävaraisuus on paljolti ihmisen omaa syytä ja tavallaan oma valinta. Vastaavasti vähävarainen saattaa ajatella, että vaurastuminen ja tuloerojen kasvu ovat väärin, sillä se tapahtuu tyypillisesti vähävaraisten kustannuksella: työtä tekevä köyhä kansa saa työstään pienemmän korvauksen kuin heille kuuluisi, kaiken työhön pitäisi olla yhtä arvokasta. Kummankin puolen näkemykset ovat vinoutuneita, sillä ne eivät ota riittävästi huomioon todellisuuden moniulotteisuutta: varakkuuden taustalla voi olla hyvän onnen sijasta kova työ ja vastaavasti vähävaraisuuden taustalla laiskuuden ja omien valintojen sijaan rakenteelliset tekijät, kuten sosiaaliset mallit, koulutusmahdollisuuksien puute tai perinnöllinen sairaus.

Sosiaalisia kuplia voi syntyä myös maailmankatsomuksen pohjalta. Uskonnolliset lahkot täyttävät tyypillisesti sosiaalisen kuplan tunnuspiirteet. Väljemmässä merkityksessä jonkin poliittisen puolueen tai liikkeen kannattajat voivat kuulua sosiaaliseen kuplaan. Esimerkiksi ”punavihreällä kuplalla” on viitattu väljästi punavihreitä ja liberaaleja arvoja kannattaviin ihmisiin ja erityisesti kaupunkilaisiin. Helsingissä punavihreä kupla paikannetaan itäisen kantakaupungin alueelle, jossa vihreiden ja vasemmistopuolueiden kannatus on selvästi suurempaa kuin maassamme keskimäärin.

Vastaus kohtaan 1.1. on essee, jossa pitää antaa kaksi esimerkkiä siitä, miten sosiaalisessa kuplassa eläminen voi vinouttaa yksilön elämäntutkimusta. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas antaa yhden esimerkin siitä, miten sosiaalisessa kuplassa eläminen voi vinouttaa yksilön elämäntutkimusta.

5 pisteen vastauksessa kokelas antaa kaksi esimerkkiä siitä, miten sosiaalisessa kuplassa eläminen voi vinouttaa yksilön elämäntutkimusta. Vastauksesta välittyy ymmärrys siitä, mitä elämäntutkimuksella tarkoitetaan.

8 pisteen vastauksessa kokelas antaa kaksi esimerkkiä siitä, miten sosiaalisessa kuplassa eläminen voi vinouttaa yksilön elämäntutkimusta. Kokelaan kuvaus on johdonmukaista ja monipuolista ja se perustuu selkeään ymmärrykseen elämäntutkimuksen käsitteestä.

1.2. (10 p.)

Sosiaalisilla kuplilla voi olla vaikutuksia kansalaisten yhteiskunnallisia asioita koskevaan tietämykseen, yhteiskunnalliseen keskusteluun eri medioissa, äänestyskäyttäytymiseen vaaleissa sekä päätöksentekoon demokraattisesti valituissa vallankäytön elimissä, kuten kunnanvaltuustoissa tai eduskunnassa. Tällä kaikella on demokratian toteutumisen kannalta monenlaisia seurauksia. Sosiaaliset kuplat voivat myös ruokkia radikalisoitumista ja kannustaa kansalaisia toimimaan demokratian vastaisin keinoin.

Sosiaalisessa kuplassa elävät ihmiset eivät tyypillisesti seurustele eri tavoin ajattelevien ihmisten kanssa eivätkä juuri muutenkaan ole tekemisissä heidän kanssaan. He saattavat opinnoissa, harrastuksissa tai työpaikalla vaihtaa hyvän päivän kuulumiset eri ryhmään kuuluvien kanssa, mutta pidättäytyä muusta kanssakäymisestä, esimerkiksi poliittisista keskusteluista. Vähemmistöön jäätyään heidän voi olla vaikea hyväksyä demokraattisia päätöksiä, jotka eivät vastaa heidän omia käsityksiään. He saattavat ajautua yhtäältä poliittiseen välinpitämättömyyteen, toisaalta radikalismiin ja ääriajatteluun. Enemmistössä ollessaan he eivät välttämättä kuuntele vähemmistön mielipiteitä ja ota niitä huomioon päätöksenteossa. Tämä saattaa johtaa vähemmistön sortamiseen. Tällaiset kehityssuunnat ovat vieraita demokratian peruseriaatteelle, jonka mukaan vähemmistöjenkin ääni saa kuulua ja heidän oikeutensa turvataan.

Hyvässä vastauksessa erotetaan haitalliseksi ymmärretyt sosiaaliset kuplat demokraattisen yhteiskunnan kannalta hyödyllisestä sosiaalisesta eriytymisestä, kuten ihmisten hakeutumisesta kaltaistensa seuraan opinnoissa, harrastuksissa tai työssä. Vastauksessa voidaan tehdä ero yhtäältä demokratian kannalta harmittomien ja toisaalta demokratialle haitallisten sosiaalisten kuplien välillä. Yksilönvapauksia korostavissa demokratioissa esiintyy erilaisia sosioekonomisia ryhmiä, jotka eivät välttämättä muodosta haitallisia sosiaalisia kuplia eivätkä ole sinänsä uhka demokratialle. Demokraattisissa yhteiskunnissa on kaikkien kansalaisten käyttämiä julkisia palveluita, kuten koululaitos, joka mahdollistaa sosioekonomisen nousun, tarjoaa monipuolisia aineksia maailmankatsomuksen muodostumiselle ja luo siten edellytykset tietoon perustuvalla demokraattisella päätöksenteolla. Näin se toimii vastavoimana haitallisten sosiaalisten kuplien syntymiselle.

Vastaus kohtaan 1.2. on essee, jossa pitää pohtia, miten sosiaaliset kuplat voivat vaikuttaa demokratian toteutumiseen. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas kuvailee yhtä tapaa, jolla sosiaaliset kuplat voivat vaikuttaa demokratian toteutumiseen.

5 pisteen vastauksessa kokelas pohtii kahta eri tapaa, jolla sosiaaliset kuplat voivat vaikuttaa demokratian toteutumiseen. Vastauksesta välittyy ymmärrys siitä, mitä demokratialla tarkoitetaan.

8 pisteen vastauksessa kokelas pohtii johdonmukaisesti ja monipuolisesti sitä, miten sosiaaliset kuplat voivat vaikuttaa demokratian toteutumiseen. Kokelaan pohdinta perustuu selkeään ymmärrykseen demokratian käsitteestä.

Tehtävä liittyy LOPS15:ssä kurssin Maailmankatsomus ja kriittinen ajattelu (ET1) sisältöihin ”tyypillisiin informaation käsittelyyn ja ympäröivän todellisuuden jäsentämiseen liittyvien kognitiivisten vääristymien tarkastelu sekä omassa että toisten ajattelussa” ja ”koulun, median, politiikan, tieteen, taiteen, viihdeteollisuuden sekä uskonnollisten ja kulttuuristen yhteisöjen vaikutus maailmankuviin ja -katsomuksiin sekä omaan elämäntutkimukseen” sekä LOPS03:ssa kurssin Maailmankuva (ET2) sisältöihin ”maailmankuvan rakenne ja ydinalueet: käsityksiä ihmisestä ja yhteiskunnasta” ja ”koulu, media ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina”.

2. Hyvä elämä (20 p.)

Tehtävän aineistona olevat lainaukset Epikurokselta ja Nietzscheiltä sisältävät kaksi erilaista tapaa lähestyä hyvää elämää. Kokelasta pyydetään vertaamaan omaa näkemystään niihin. Vastauksessa on myös mahdollista yhdistellä filosofien näkemyksiä ja muodostaa oma näkemys eräänlaisena Epikuroksen ja Nietzschen käsitysten yhdistelmänä. Kokelaan ei odoteta tuntevan filosofien ajatuksia kokeen aineistoa laajemmin. Hyvässä vastauksessa korostuu kokelaan oma, perusteltu näkemys hyvästä elämästä.

Epikuros on tunnettu antiikin Kreikan filosofi, jonka mukaan on nimetty epikurolainen koulukunta. Epikuros tunnetaan yleensä parhaiten hedonismin edustajana, mutta kuten aineistokin osoittaa, on epikurolainen hedonismi hyvin erilaista kuin se elämäntapa, miksi hedonismi nykyään usein ymmärretään. Epikuros ei arvosta ylellisiä nautintoja, koska niihin liittyy erilaisia haittoja. Ylellisten nautintojen saavuttamiseksi saatamme esimerkiksi joutua hankkimaan paljon rahaa, minkä saavuttaminen ei riipu yksinomaan meistä. Se tekee elämästä epävarmaa ja aiheuttaa paljon huolia. Epikuros suosittaakin aineistossa vaatimatonta elämäntapaa. Tiedämme muun häneltä säilyneen tuotannon perusteella, että hänen mukaansa parhaita nautintoja ovat vaatimattomat ja pitkäkestoiset nautinnot, jotka perustuvat luonnollisten halujen tyydyttämiseen. Luonnottomat halut, kuten rikkauksien ja maineen tavoittelu, ovat vain esteenä hyvälle elämälle, joka saavutetaan elämällä vaatimattomasti yhdessä samanmielisten kanssa julkisesta ja

poliittisesta toiminnasta vetäytyneenä. Epikuros pitää elämän päämääränä nautintoa, jonka hän määrittelee tuskan poissaoloksi ja sielun rauhallisuudeksi.

Friedrich Nietzschen käsitys on eräänlainen vastakohta epikurolaiselle ajattelulle, koska siinä korostuu yksilön jatkuva kehittyminen ja kukoistaminen. Tästä näkökulmasta hyvä elämä on taistelua kohti suurempia saavutuksia sekä elämistä itse asetettujen moraalinormien mukaan. Nietzscheläisessä mallissa korostuvat yksilön suuret teot ja sankaritarinat vastakohtana Epikuroksen ajatukselle rauhallisesta elämästä yhdessä samanmielisten kanssa. Keskeinen ero kahden ajattelijan välillä on käsitys tuskasta. Nietzschen mukaan se on ihmistä vahvistava ja jopa jollain tavalla jalostava tunne. Ristiriitaisena ajattelijana Nietzsche korostaa hyvän elämän subjektiivisuutta, mutta silti hän esittää ilmeisen objektiivisiksi tarkoitettuja kuvauksia hyvästä elämästä. Kokelaan ei kuitenkaan tarvitse esittää vastauksessaan syvällisiä tulkintoja filosofien näkemyksistä, vaan hänen tulee käyttää niitä vertailukohtina oman näkemyksensä kuvailussa.

Vastaus tehtävään on essee, jossa kokelas vertaa Epikuroksen ja Nietzschen näkemyksiä hyvästä elämästä omaan näkemykseensä. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas tekee joitakin huomioita Epikuroksen tai Nietzschen hyvää elämää koskevien näkemysten suhteesta omaan näkemykseensä.

10 pisteen vastauksessa kokelas hyödyntää aineistoa ja vertaa Epikuroksen ja Nietzschen näkemyksiä hyvästä elämästä omaan näkemykseensä.

15 pisteen vastauksessa kokelas hyödyntää aineistoa ja vertaa johdonmukaisesti ja monipuolisesti Epikuroksen ja Nietzschen näkemyksiä hyvästä elämästä omaan näkemykseensä.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi liittämällä oman näkemyksensä sen taustalla olevaan ajatteluperinteeseen tai esittämällä perusteltua kritiikkiä Epikuroksen ja Nietzschen ajattelua kohtaan.

Tehtävä liittyy LOPS15:ssä kurssin Ihminen, identiteetti ja hyvä elämä (ET2) sisältöihin ”luonnon- ja ihmistieteellisiä, sekulaareja ja uskonnollisia, filosofisia ja populaarikulttuuriin kuuluvia ihmiskäsityksiä ja -ihanteita” sekä ”erilaisia käsityksiä hyvästä elämästä sekä toisten ihmisten, eläinten ja ympäristön asemasta siinä”. LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Hyvä elämä (ET1) sisältöihin ”elämäkatsomus,

elämänkatsomustieto, hyvä elämä, minuus, identiteetti” sekä ”ihmisen perustarpeita, maallisia ja uskonnollisia hyvän elämän malleja”.

3. Yksilö, yhteisö ja yhteiskunta (20 p.)

Tehtävän käsitteellisenä viitekehyksenä on Ferdinand Tönniesin erottelu yhteisön ja yhteiskunnan välillä. Sen nojalla on mielekästä tarkastella yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten suhteiden merkitystä ihmiselle.

Yhteisöllisiä suhteita ovat esimerkiksi perhe- ja kavereussuhteet, yhteiskunnallisia esimerkiksi työsuhteet tai kansalaisuus valtiossa. Tehtävänannon kysymys koskee sitä, kummantyyppiset suhteet ovat ihmiselämässä merkittävämpiä.

Hyvässä vastauksessa kysymystä tarkastellaan kuvailevasta ja arvottavasta näkökulmasta. Suurin osa ihmisistä elää osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. Valtaosalla on ystäviä ja perhe tai suku. Lisäksi suurin osa asuu valtioissa, joissa on vähintään jonkinlainen oikeusjärjestelmä. Ottaen huomioon nämä tosiasiat vastauksessa on esitettävä perusteita, joiden mukaan yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia suhteita voi asettaa tärkeysjärjestykseen.

Voi esimerkiksi pitää ihmistä ensisijaisesti sosiaalisena ja solidaarisena olentona ja argumentoida, että yksilön minuus rakentuu toisten ihmisten tunnustamisen kautta. Voi myös painottaa inhimillistä kieltä ja kulttuuria yksilön muovaajina. Yksilö omaksuu kielen ja kulttuurin ennen kaikkea yhteisöllisissä suhteissaan. Tästä näkökulmasta yhteiskunnalliset suhteet ovat toissijaisia. Vaihtoehtoisesti voi korostaa yksilön vapauden ja henkilökohtaisten valintojen, kuten työn ja opintojen, merkitystä. Tältä kannalta yhteiskunnan rooli on merkittävä, sillä se mahdollistaa yksilöllisten pyrkimysten toteuttamisen. Näin ollen voisi ajatella, että yhteiskunnalliset suhteet olisivat merkittävämpiä kuin yhteisölliset suhteet.

Vastauksessa voi käsitellä esimerkiksi erilaisia poliittisia filosofioita ja ideologioita, kuten anarkismia, individualismia, kommunitarismia, liberalismia ja sosialismia, joissa suhtaudutaan eri tavoin yksilön asemaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Esimerkiksi anarkismi suhtautuu yhteiskuntaan kielteisesti yksilönvapauden vuoksi, mutta sen asenne yhteisöihin on myönteinen.

Hyvässä vastauksessa tarkastellaan jotain ihmisten vuorovaikutukseen elimellisesti liittyvää ilmiötä yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Hyvä esimerkki on työ. Onko ihminen työtä tekevänä olentona ensisijaisesti yhteisöllinen vai yhteiskunnallinen olento? Tekeekö yksilö työtä ennen kaikkea työsuhteesta saamansa palkan vuoksi vai yhteisön hyvinvoinnin ja muilta saamansa arvostuksen vuoksi? On hyvä huomata, että

vastaus jälkimmäiseen kysymykseen voi riippua siitä, mihin sosioekonomiseen ryhmään yksilö kuuluu. Vähävaraisen henkilön on välttämätöntä tehdä työtä toimeentulonsa vuoksi riippumatta siitä, arvostetaanko työtä vai ei, mutta varakas henkilö voi tehdä työtä ensisijaisesti työhön liittyvän sosiaalisen aseman tähden.

Vastaus tehtävään on essee, jossa pitää pohtia Tönniesin erottelua ja esimerkkejä käyttäen, ovatko yhteisölliset vai yhteiskunnalliset suhteet ihmiselle merkittävämpiä. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas esittää oman mielekkään näkemyksensä.

10 pisteen vastauksessa kokelas perustelee näkemyksensä ja havainnollistaa sitä ainakin yhdellä esimerkillä. Hän hyödyntää vastauksessaan Tönniesin erottelua.

15 pisteen vastauksessa kokelas perustelee näkemyksensä johdonmukaisesti ja selkeästi. Hän käsittelee aihetta monipuolisesti Tönniesin erottelun pohjalta ja antaa vähintään kaksi esimerkkiä.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan tarkastelemalla esimerkiksi historiallista siirtymää yhteisökeskeisyydestä kohti yhteiskuntakeskeisyyttä.

LOPS15:ssä ja LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) kohtaan ”ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys”.

4. Ihmisoikeudet ja kulttuurien moninaisuus (20 p.)

Ihmisoikeudet ovat kullekin ihmiselle hänen ihmisarvoonsa perustuvia yleisiä, yhtäläisiä ja luovuttamattomia oikeuksia. Esimerkiksi oikeus elämään, vapautteen ja turvallisuuteen ovat ihmisoikeuksia. Ne kuuluvat kaikille ihmisille. Kenenkään ihmisen henki tai vapaus ei ole toisen henkeä tai vapautta arvokkaampi. Kukaan ihminen ei voi luovuttaa vapauttaan toiselle ihmiselle tai antaa lupaa surmata itseään. Ihmisoikeudet on määritelty YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa, joka hyväksyttiin vuonna 1948 YK:n yleiskokouksessa. On kiistanalaista, miten ihmisoikeudet voidaan perustella filosofisesti, mutta niiden katsotaan varsin yleisesti olevan perustavampia kuin kulttuuriset arvot ja käytänteet. Ihmisoikeuksia ei saa rikkoa vetoamalla kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin.

Jaakko Hämeen-Anttila hyväksyy edellä esitetyt lähtökohdat aineistona olevassa tekstissä. Hän väittää, että ihmisoikeudet ovat ensisijaisia suhteessa kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin. Ihmisoikeudet eivät ole suhteellisia ja kulttuurisidonnaisia. Mikäli jotkin kulttuuriset käytänteet ovat ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa, kyseiset käytänteet saavat väistyä.

Hämeen-Anttila mainitsee esimerkkeinä tyttöjen ympärileikkaukset ja kunniaväkivallan. Hänen mukaansa ne eivät kuulu suomalaiseen kulttuuriin eikä niiden tulekaan kuulua. Näkemystä, jonka mukaan niiden ei tulekaan kuulua, voisi luontevasti perustella sillä, että ne loukkaavat ihmisoikeuksia. Ympärileikkauksiin ja kunniaväkivaltaan pitää näin suhtautua eri tavoin kuin ruokakulttuuriin, joka on erilainen eri maissa eikä uhkaa kenenkään ihmisoikeuksien toteutumista. Siksi ei ole perusteita vaatia, että maahanmuuttajien pitäisi muuttaa omaa ruokakulttuuriaan. Monikulttuurisuus on tässä mielessä hyväksyttävää.

Hämeen-Anttila pohtii, missä tilanteissa kulttuurisilla säännöillä on perusteltua rajoittaa ihmisen käytöstä. Yksi tällainen tapaus on vanhempien lapsilleen antama kasvatus. Saako vanhempi vaatia lapseltaan tietynlaista pukeutumista tai sukupuolista käyttäytymistä? Vapaus pukeutua haluamallaan tavalla ja vapaus harjoittaa sukupuolisuuttaan kuuluvat epäilemättä ihmisoikeuksien piiriin. Tämä ei silti tarkoita sitä, ettei vanhemmilla ole oikeutta ja velvollisuutta kasvattaa lapsiaan, tai sitä, että yksilö saisi pukeutua tai harjoittaa sukupuolisuuttaan miten hyvänsä. Vähintäänkin toisten yksilöiden vastaavia oikeuksia ja vapauksia on kunnioitettava. Ei ole kuitenkaan helppoa määrittää täsmällisesti, missä yksilön oikeuksien ja vapauksien rajat kulkevat kussakin tapauksessa suhteessa kulttuurisesti määritettäviin rajoituksiin.

Vastaus tehtävään on essee, jossa pitää selittää, mitä ovat ihmisoikeudet, ja pohtia ihmisoikeuksien suhdetta kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin aineistoa hyödyntäen. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas mainitsee vähintään yhden ihmisoikeuksille yhteisen piirteen tai antaa ainakin kaksi esimerkkiä ihmisoikeuksista. Hän tekee jonkin huomion ihmisoikeuksien suhteesta kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin.

10 pisteen vastauksessa kokelas selittää kahta ihmisoikeuksille yhteistä piirrettä ja antaa esimerkin ihmisoikeudesta tai vaihtoehtoisesti antaa ainakin kolme esimerkkiä erilaisista ihmisoikeuksista. Hän pohtii aineistoa hyödyntäen ihmisoikeuksien suhdetta kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin.

15 pisteen vastauksessa kokelas selittää johdonmukaisesti ja monipuolisesti ihmisoikeuksien yhteisiä piirteitä ja antaa esimerkkejä ihmisoikeuksista. Hän pohtii johdonmukaisesti ja monipuolisesti ihmisoikeuksien suhdetta kulttuuriin arvoihin ja käytänteisiin sekä hyödyntää vastauksessaan aineistoa.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi käsittelemällä aineistoa laajemmin jotakin ajankohtaista ihmisoikeuksista käytyä keskustelua tai kuvaamalla ihmisoikeuksien historiaa.

LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) sisältöön ”ihmisoikeudet” ja kurssin Kulttuurit katsomuksen muovaajina (ET4) sisältöön ”monikulttuurisuus ja globaali kulttuuri sekä niiden erilaiset katsomukselliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset”. LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) sisältöön ”ihmisoikeudet” ja kurssin Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4) sisältöön ”elämä monikulttuurisessa yhteiskunnassa”.

5. Eksistentialismi (20 p.)

Eksistentialismi oli yksi merkittävimmistä 1900-luvun filosofisista ja kaunokirjallisista suuntauksista. Jean-Paul Sartre otti käyttöön termin ”eksistentialismi” kuvatakseen sillä omaa ajatteluaan, mutta myös monia muita filosofeja ja kirjailijoita on luonnehdittu eksistentialisteiksi.

5.1. (10 p.)

Sartren eksistentialismin mukaan ihmisen olemassaolo edeltää hänen olemustaan. Tämä tarkoittaa sitä, ettei ihmisellä ole ennalta määrättyä olemusta, päämäärää tai tarkoitusta elämälleen. Sartre perustelee tätä sillä, että kunkin ajatukset, pyrkimykset ja teot määrittävät joka hetki sen, mitä hän on. Ei esimerkiksi ole mitään korkeampaa voimaa, kuten Jumalaa, joka olisi päättänyt, mikä on ihmisen kohtalo, millainen hän on tai millainen hänen pitäisi olla. Tästä syystä ei myöskään voi määrittellä, mikä ihminen on, ja siksi ihmisluontoakaan ei ole. Kaiken tämän nojalla ihminen on radikaalisti vapaa: hän on täysin vapaa valitsemaan, mitä tekee, ja näin ollen hän on vastuussa teoistaan. Samoin kuin ihminen on vapaa ja pakotettu valitsemaan itsensä, hänen on myös valittava arvonsa, joiden mukaan elää. Lopulta jokainen määrittelee itse, mitä hän pitää tärkeänä ja merkityksellisenä.

Vastaus kohtaan 5.1. on essee, jossa pitää eritellä, mitä Sartre tekstikatkelmassa väittää ihmisluonnosta ja miten hän perustelee väitteensä. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas osoittaa ymmärtäneensä, millainen Sartren käsitys ihmisluonnosta on.

5 pisteen vastauksessa kokelas esittelee Sartren käsitystä ihmisluonnosta ja sen perusteita pääpiirteissään oikein.

8 pisteen vastauksessa kokelas erittelee johdonmukaisesti, selkeästi ja perusteellisesti Sartren käsitystä ihmisluonnosta ja hänen sille esittämiään perusteita.

5.2. (10 p.)

Hyvässä vastauksessa voi tarkastella Sartren ateistista eksistentialismia kohdan 5.1. aineiston varassa tai sitten jotakin muuta eksistentialismin muotoa. Eksistentialismiin sisältyvää käsitystä merkityksellisestä elämästä ei tarvitse tuntea aineistoa laajemmin, mutta sitä voidaan pitää ansiona. Mielekäs lähtökohta omalle tulkinnalle ovat aineistossa esitetyt väitteet, että ihminen on sellainen, millaiseksi hän itsensä käsittää, ja että ihminen on sitä, mitä hän tahtoo olla tai mitä hän itsestään tekee. Tämän perusteella voi tulkita, että ihminen tekee elämästään merkityksellisen omalla ajattelullaan, tahdollaan ja teoillaan.

Hyvässä vastauksessa voi valaista eksistentialistista käsitystä merkityksellisestä elämästä vertaamalla sitä johonkin sille vastakkaiseen näkemykseen. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset teistiset kannat, joihin sisältyy tyypillisesti oletus ihmisen olemuksesta. Sartren eksistentialismin mukaan ei ole mitään tuonpuoleista, kuolemanjälkeistä elämää. Siispä jonkin uskonnon moraalikoodiston seuraaminen ikuisen elämän toivossa perustuu Sartren näkökulmasta tietämättömyyteen tai itsepetokseen.

Sartren eksistentialismi eroaa luonnollisesti myös ei-teistisistä käsityksistä, joissa ihmisillä oletetaan olevan jonkinlainen olemus. Joku voi esimerkiksi väittää, että biologia määrittää ihmisluonnon ja että biologisista syistä ihmisen pitäisi tai olisi hyvä toimia jollain tietyllä tavalla. Sartren eksistentialismi kieltää, että biologia voisi tällä tavalla määrittää, mikä on ihmisille hyvää tai merkityksellistä.

Eksistentialismissa elämän merkityksellisyys ymmärretään tyypillisesti elämisenä omien arvojen mukaan. Tähän viitataan autenttisuudella ja sen puutteeseen vastaavasti epäautenttisuudella. Sartre varoittaa esimerkiksi niin sanotusta huonosta uskosta, joka on usein esteenä sille, että yksilö voisi elää autenttista elämää.

Huono usko voi ilmetä muun muassa siten, että yksilö uskottelee itselleen, ettei olisi voinut toimia toisin tai että valinnanmahdollisuudet olivat todellista merkittävästi rajallisemmat. Yksilö pettää itseään esimerkiksi silloin, jos hän toimii jonkun toisen ihmisen päätöksen tai käskyjen mukaisesti ja ajattelee, ettei siksi olisi voinut tehdä toisin. Sartren mukaan jokainen kuitenkin itse valitsee, seuraako muita vai ei. Tällaisissa tilanteissa huono usko johtuu pelosta ja radikaalista vapaudesta seuraavan vastuun mukanaan tuomasta ahdistuksesta.

Sartre ilmaisee itseään usein ikään kuin mikä tahansa teko tai päätös olisi autenttinen, kunhan tekijä tai päättäjä ymmärtää toimintansa vapauden ja vastuunsa siitä. Sartre kuitenkin pitää toisten ihmisten sortamista ja hyväksikäyttöä aina epäautenttina olemisen tapoina. Tästä johtuen Sartre käytti suuren osan elämästään yhteiskunnan sortavien rakenteiden kritisoimiseen ja pyrkimykseen muuttaa niitä.

Vastaus kohtaan 5.2. on essee, jossa pitää pohtia, mikä eksistentialismin mukaan tekee ihmiselämän merkitykselliseksi. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitakin huomioita ihmiselämän merkityksellisyydestä eksistentialistisessa viitekehysessä.

5 pisteen vastauksessa kokelas pohtii, mikä eksistentialismin mukaan tekee ihmiselämän merkitykselliseksi.

8 pisteen vastauksessa kokelas pohtii johdonmukaisesti ja monipuolisesti, mikä eksistentialismin mukaan tekee ihmiselämän merkitykselliseksi.

LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Ihminen, identiteetti ja hyvä elämä (ET2) kohtiin ”luonnon- ja ihmistieteellisiä, sekulaareja ja uskonnollisia, filosofisia ja populaarikulttuuriin kuuluvia ihmiskäsityksiä ja -ihanteita” ja ”identiteetti, elämänvalinnat ja elämänhallinnan keinot: yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, perimän ja ympäristön merkitys”. LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Hyvä elämä (ET1) kohtiin ”hyvä elämä: maallisia ja uskonnollisia hyvän elämän malleja”, ”ihmisen yksilöllisen olemassaolon peruskysymykset: vapaa tahto ja valinnat” ja ”identiteetin muodostaminen ihmisen elämänkaaren aikana sekä eettiset valinnat eri elämänvaiheissa”.

6. Ajattelun kehitys (20 p.)

Antropologi James Frazer on yksi antropologian klassikoista. Hän edusti evolutionismiksi kutsuttua näkemystä, jonka mukaan kulttuurit kehittyvät omien kehityslakiensa mukaisesti yksinkertaisemmista kohti monimutkaisempia. Kulttuurien väliset erot selittyvät Frazerin mukaan eri kehitysvaiheilla. Hän näki tieteellistä tutkimusta harjoittavien läntisten kulttuurien saavuttaneen ihmiskunnassa korkeimman kehitystason. Frazer on saanut innoitusta teoriaansa Darwinin evoluutiobiologiasta, mutta hän ymmärtää kulttuurievoluution eri tavoin kuin Darwin biologisen evoluution. Frazerin mukaan kulttuurievoluutio ei ole niinkään sopeutumista ympäristöön (kuten Darwin ajatteli biologisesta evoluutiosta), vaan sillä on suunta kohti korkeampaa elämänmuotoa.

Hyvässä vastauksessa Frazerin ajattelua ei tarvitse tuntea tehtävänantoa laajemmin. Frazerin näkemystä ei esimerkiksi tarvitse nimetä evolutionismiksi, mutta sitä pidetään ansiona. Vastauksessa on olennaista pohtia, kehittykö ihmiskunnan ajattelu magiasta uskonnon kautta tieteeseen ja mitä evoluutio eri kulttuurien piirissä voisi tarkoittaa. Hyvässä vastauksessa ei tarkastella ihmiskuntaa yhtenä kokonaisuutena, vaan huomioidaan tosiasialliset erot eri kulttuurien välillä. Vastauksessa voi painottaa joko siirtymiä magiasta uskonnon kautta tieteeseen tai ajattelun kehittymistä eri kulttuureissa. Kulttuurievoluution käsitteen kriittinen erittely on ansio.

Frazeriläistä evolutionismia ei pidetä enää tieteellisesti uskottavana teoriana kulttuurien kehityksestä. Ei ole empiiristä näyttöä siitä, että primitiivisiksi kutsutut kulttuurit, kuten Amazonin sademetsien kulttuurit, kehittyisivät omalakisesti kohti tieteellis-teknologista elämänmuotoa. Kulttuurit kehittyvät nykyaikaisen mukaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja kontakteissa toisiin kulttuureihin. Hyödykkeitä, teknologisia innovaatiota ja kieltä vaihdetaan tai lainataan puolin ja toisin. Tällaisella kehityksellä ei ole mitään yhtä kehityssuuntaa. Kehitystä säätelevät pikemminkin käytännölliset tarpeet ja olosuhteissa tapahtuvat muutokset. On kuitenkin mahdollista, että nämä tekijät saattavat pitkällä aikavälillä yhdenmukaistaa eri kulttuurit siten, että lopputuloksena on kaikkialla tieteellinen ajattelu. Jos näin tapahtuisi, Frazerin johtopäätös olisi oikea, mutta perusteet virheelliset. Silti voi olla niin, että tieteellinen ajattelu on määrävässä roolissa vain tietyissä sosioekonomisissa luokissa.

Vastaus tehtävään on essee, jossa tulee pohtia kriittisesti, pitääkö Frazerin käsitys ihmiskunnan ajattelun kehityksestä paikkansa. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas tekee joitakin huomioita maagisesta, uskonnollisesta ja tieteellisestä ajattelusta tai eri kulttuurien kehityksestä.

10 pisteen vastauksessa kokelas pohtii, pitääkö Frazerin käsitys ihmiskunnan ajattelun kehityksestä paikkansa. Kokelas esittää jonkin kriittisen huomion Frazerin näkemyksestä.

15 pisteen vastauksessa kokelas pohtii johdonmukaisesti ja monipuolisesti, pitääkö Frazerin käsitys ihmiskunnan ajattelun kehityksestä paikkansa.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi suhteuttamalla Frazerin näkemyksen kulttuurievoluutiosta käytyyn uudempaan keskusteluun. Hän voi myös vertailla yksityiskohtaisemmin ajattelun kehitystä eri kulttuureissa ja sitä kautta kyseenalaistaa käsityksen, jonka mukaan kehitys kulkisi vääjäämättä kohti tiedettä.

Tehtävä liittyy LOPS15:ssä kurssin Teknologia, maailmankatsomukset ja ihmiskunnan tulevaisuus (ET6) sisältöön ”ihmislajin evoluutio ja kulttuurievoluutio” ja LOPS03:ssa kurssin Maailmankuva (ET2) sisältöön ”länsimaisen maailmankuvan murrokset”.

Osa II

7. Lisätty todellisuus (30 p.)

Tehtävän aineistona on katkelma scifi-lyhytelokuvasta ”Sight”. Elokuva sijoittuu tulevaisuuteen, jossa lisätyn todellisuuden (*augmented reality*) teknologia on tullut kaikkien ihmisten käyttöön. Elokuvan molemmilla henkilöillä, miehellä ja naisella, on ”älypiilolinssit”, joita he käyttävät eri tavoin. Miehen toiminta vaikuttaa naisen reaktiosta päätellen varsin paheksuttavalta.

7.1. (15 p.)

Tehtävän aineisto esittää tilanteen, jossa mies ja nainen tapaavat ensimmäisillä treffeillä. Uuden teknologian avulla nainen kommunikoi huomaamatta ystäviensä kanssa, kun taas mies seuraa deittisovelluksen antamia ohjeita. Kenties luontevin tapa pohtia teknologian vaikutusta on verrata aineiston esittämää tilannetta aikaan, jolloin mitään vastaavaa teknologiaa ei vielä ollut, tai nykyhetkeen, jolloin puhelin toimii osittain samalla tavalla kuin aineiston älylinssit. Puhelimen käyttö ei tietenkään onnistu huomaamatta kuten

piilolinssien, mutta usein puhelin kuitenkin tuo teknologian ja sitä kautta muut ihmiset keskelle intiimiä sosiaalista kanssakäymistä.

Hyvässä vastauksessa voidaan esimerkiksi pohtia, ruokkiiko kyseinen teknologia epäluuloa ja varauksellisuutta uusissa vuorovaikutustilanteissa. Se saattaa nimittäin tehdä meidät epävarmaksi siitä, mitä toinen juuri nyt tekee ja miten hän näkee käsillä olevan tilanteen. Samoin jatkuva tiedonhaku voi antaa meille vahvoja ennakkokäsityksiä muista ihmisistä, jolloin emme ole enää välttämättä niin avoimia uusille ihmissuhteille. Jos lokeroimme keskustelukumppanimme tiettyyn tyyppiin ja ihmisryhmään hänen taustansa perusteella, emme suo itsellemme mahdollisuutta tutustua häneen vähitellen ja kenties huomata, ettei hän olekaan sellainen ihminen kuin taustatiedoista voisi päätellä. Teknologia ei näin välttämättä anna oikeaa kuvaa uudesta kumppanista eikä edes itsestämme, koska aivan uudenlainen ihmissuhde saattaa tuoda meistä esiin sellaisia puolia, joita älylaitteet eivät voi aiemman toimintamme perusteella päätellä. Hyvässä vastauksessa vastapainoksi tarkastellaan myös teknologian oletettuja hyviä vaikutuksia sekä otetaan huomioon vaikutusten mahdolliset erot erityyppisissä ihmissuhteissa.

Vastaus tehtävään on essee, jossa pitää pohtia aineistoa hyödyntäen, mitä vaikutuksia älypiilolinssien käytöllä voi olla uusien ihmissuhteiden syntymiseen. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllämainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitakin huomioita älypiilolinssien vaikutuksista uusien ihmissuhteiden syntymiseen.

8 pisteen vastauksessa kokelas pohtii aineiston pohjalta älypiilolinssien vaikutuksia uusien ihmissuhteiden syntymiseen.

12 pisteen vastauksessa kokelas pohtii aineiston pohjalta johdonmukaisesti ja monipuolisesti älypiilolinssien vaikutuksia uusien ihmissuhteiden syntymiseen. Kokelas käsittelee sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi ottamalla huomioon erityyppiset ihmissuhteet tai teknologian kehityksen.

7.2. (15 p.)

Lisätyn todellisuuden teknologia on hyvin moniulotteinen ilmiö, ja siihen liittyy sekä positiivisia että negatiivisia puolia. Hyvässä vastauksessa korostuu erilaisten näkökulmien hahmottaminen sekä kyky perustella omat näkemykset. Koska aineisto esittää teknologian vaikutuksen negatiivisessa valossa, on kenties luontevaa lähestyä kysymystä enemmän dystooppisen tulevaisuuden näkökulmasta. Mahdollisia näkökulmia arviointiin voivat olla jo edellä mainitun epäluulon lisäksi esimerkiksi yksityisen alueen jatkuva kaventuminen ja yksityisyyden suojan mureneminen. Samoin julkisen vallan tai yksityisten yritysten mahdollisuus kasvattaa kontrollia uusimpien teknologioiden avulla voidaan nähdä huolestuttavana kehityksenä.

Hyvässä vastauksessa on luontevaa pohtia myös uuden teknologian tarjoamia positiivisia mahdollisuuksia, kuten erilaisten vammojen kanssa elämisen helpottuminen sekä uudenlaiset tavat kommunikaatioon. Google-kääntäjän tapaiset laitteet saattavat tehdä kommunikaation mahdolliseksi yli kaikkien kielimuurien ja tuoda eri kulttuurit lähemmäksi toisiaan. Lisäksi uusi teknologia tarjoaa mahdollisuuksia kehittää monien alojen, kuten ilmailun ja lääketieteen, koulutusta ja harjoittelua.

Hyvässä vastauksessa voidaan myös huomioida uusien teknologioiden laajempi ja kenties epämääräisempi vaikutus tapamme elää ja ymmärtää sosiaalinen kanssakäyminen ja ihmisenä oleminen. Jos koko todellisuus hahmotetaan erilaisten teknisten apuvälineiden kautta, herää kysymys, mitä tapahtuu ihmisten yhteisille kokemuksille. Kenties todellisuus jäsentyy yksilön valitseman teknologian mukaan jokaiselle eri tavalla. Tällöin yhteisesti jaettu todellisuus menettää vähitellen merkitystään.

Hyvässä vastauksessa noudatettu tulkinta lisätystä todellisuudesta ja sen kaltaisista uuden teknologian muodoista on yhteensopiva tehtävän johdannossa esitetyn luonnehdinnan kanssa. Virtuaalitodellisuudeksi kutsuttu teknologia on rajatapaus. Hyvässä vastauksessa ei tarkastella pelkästään virtuaalitodellisuuden vaikutuksia pelaamiseen, vaan ulotetaan tarkastelua muillekin elämänalueille.

Vastaus kohtaan 7.2. on essee, jossa pitää arvioida, mitä myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia ihmisten elämään lisätyllä todellisuudella ja sen kaltaisilla uusilla teknologian muodoilla voi olla. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitakin huomioita lisätyn todellisuuden ja sen kaltaisten uusien teknologioiden mahdollisista vaikutuksista ihmisten elämään.

8 pisteen vastauksessa kokelas esittää perustellun ja esimerkkien tukeman arvion lisätyn todellisuuden ja sen kaltaisten uusien teknologioiden mahdollisista vaikutuksista ihmisten elämään.

12 pisteen vastauksessa kokelas esittää monipuolisen ja johdonmukaisen arvion lisätyn todellisuuden ja sen kaltaisten uusien teknologioiden mahdollisista vaikutuksista ihmisten elämään. Vastauksessa annetaan esimerkkejä sekä arvioidaan hyötyjä ja haittoja.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää arviotaan esimerkiksi liittämällä sen teknologian historialliseen kehitykseen ja siitä seuranneisiin muutoksiin ihmisten elämässä.

LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) sisältöön ”yhteiskunnalliset utopiat ja dystopiat sekä niiden kriittinen potentiaali: ihanteet ja kauhukuvat nykyisyyden suurennuslaseina ja toiminnan motivoijina” sekä kurssin Teknologia, maailmankatsomukset ja ihmiskunnan tulevaisuus (ET6) sisältöihin ”Prometheus-myytistä teknoutopioihin ja -dystopioihin, ihmisen suhde valistuksen ideaaleihin ja teknologiseen kehitykseen” ja ”tulevaisuuden tutkimus, tekoäly, humanismi, transhumanismi ja niiden kritiikit tieteen uusimpien tulosten valossa”. LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) sisältöön ”ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys, yksityinen ja julkinen”.

8. Uskonnonvapaus (30 p.)

Ajatuksen-, uskonnon- ja omantunnonvapaus on ihmisoikeus. Katriina Pajarin artikkeli ”Kiinan pimeä reuna” (aineisto 8. A) osoittaa, että Xinjiangin maakunnan uiguurivähemmistön keskuudessa tämä oikeus ei toteudu.

8.1. (15 p.)

Tehtävänanto ohjaa tekemään oman tulkinnan siitä, mitkä ovat uskonnonvapauden vähimmäisvaatimukset. On hyvä huomata, että uskonnonvapaus koskee myös vapautta olla tunnustamatta mitään uskontoa tai ideologiaa. Hyvässä vastauksessa hyödynnetään yhtäältä aineiston kuvaamia uskonnonvapauden rikkomuksia, toisaalta YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 18. pykälää. Kyseisen pykälän sanamuotoa ei tarvitse muistaa, mutta pykälän pääsisältö oletetaan tunnetuksi lukion elämäntutkimuksen opetussuunnitelman perusteella. Pykälä takaa yksilön vapauden tunnustaa tai olla tunnustamatta uskontoa, vapauden vaihtaa uskontoa sekä vapauden ilmaista uskoaan yksin tai yhdessä julkisesti ja yksityisesti. Tähän viimeiseksi mainittuun vapauteen sisältyy yksilön oikeus kokoontua yhteen toisten uskovien kanssa, toimittaa hartausmenoja sekä opettaa uskoa.

Uskonnonvapauden vähimmäisvaatimukset on mahdollista ymmärtää perustellusti eri tavoin. On luontevaa esittää vaatimusten lankeavan yksiin edellä mainitun 18. pykälän kanssa. Vaihtoehtoisesti voidaan argumentoida, että minimivaatimukset ovat suppeammat tai laajemmat kuin siinä esitetyt. YK:n ihmisoikeusasiakirjoista poikkeavat linjaukset vaativat vankat perustelut. Aineisto saattaa johdatella tulkitsemaan uskonnonvapautta suppeasti. Myös eurooppalaisessa keskustelussa on esitetty, että uskonnonvapauden ei välttämättä tarvitse sisältää oikeutta ilmaista ja harjoittaa uskoa julkisesti, esimerkiksi käyttää uskoa ilmaisevia tunnuksia tai vaatekappaleita julkisilla paikoilla, kuten työpaikalla tai koulussa, tai soittaa kirkonkelloja tai kaiuttaa rukouskutsu kuuluvasti koko kaupungille. Joka tapauksessa on selvää, että Kiinan viranomaisten tapa kohdella uiguureja on räikeä loukkaus uskonnonvapautta vastaan.

Vastaus kohtaan 8.1. on essee, jossa pitää esittää aineistoa hyödyntäen perusteltu näkemys siitä, mitkä ovat uskonnonvapauden vähimmäisvaatimukset, ja arvioida niiden toteutumista nyky-Kiinassa. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas esittää ainakin yhden uskonnonvapauden vähimmäisvaatimuksen ja tekee jonkin huomion kyseisen vaatimuksen toteutumisesta nyky-Kiinassa.

8 pisteen vastauksessa kokelas esittää ainakin kaksi perusteltua uskonnonvapauden vähimmäisvaatimusta ja arvioi niiden toteutumista nyky-Kiinassa. Hän hyödyntää perusteluissaan aineistoa.

12 pisteen vastauksessa kokelas määrittää uskonnonvapauden vähimmäisvaatimukset johdonmukaisesti ja monipuolisesti argumentoiden sekä arvioi niiden toteutumista nyky-Kiinassa uskottavasti. Hän hyödyntää monipuolisesti aineistoa ja YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 18. pykälää.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi tarkastelemalla jotakin ajankohtaista keskustelua uskonnonvapaudesta tai Kiinan uskonnollista ja poliittista tilannetta.

8.2. (15 p.)

Perusvapauksien rajoittaminen vaatii vankat perusteet. Tyypillistä on, että rajoitusten pitää perustua lainsäädäntöön ja pyrkiä suojelemaan kansalaisia esimerkiksi rikolliselta toiminnalta tai tartuntataudeilta. Vastauksessa voi hyödyntää aineistoa, mutta sitä ei edellytetä tehtävänannossa. Aineiston perusteella Kiinan viranomaiset rajoittavat uiguurien uskonnonvapautta sen vuoksi, että he tulkitsevat uiguurien lietsovan separatismia, terrorismia ja ääriajattelua ja uhkaavan siten yhteiskuntajärjestystä ja kansalaisten

turvallisuutta. Uiguurien tapauksessa ei ole kuitenkaan selvää, että vähemmistökansa olisi todellinen turvallisuusuhka. Aineiston perusteella vaikuttaa pikemmin olevan kyse kulttuurisen moninaisuuden tietoisesta hävittämisestä, joka on saattanut myös aiheuttaa joidenkin uiguurien väkivaltaistakin vastarintaa.

Kiinan viranomaiset pyrkivät tukahduttamaan uiguurien uskon kenties siksi, että sen otaksutaan olevan tärkeä osa uiguurien itseidentiteettiä. Jos viranomaisten tarkoituksena on yhtenäistää Kiinan alueella asuvia kansoja kulttuurisesti ja juurruttaa kommunistisen puolueen virallista ideologiaa, on varsin johdonmukaista pyrkiä hävittämään ”vieraat” uskonnot, kuten islam ja kristinusko. Länsimaisesta, liberalistisesta näkökulmasta on helppo todeta, ettei monokulttuurisuus voi olla minkään yhteiskunnan etu, sillä kaikki suuret yhteiskunnat ovat luonnostaan monikulttuurisia: kussakin yhteiskunnassa on erilaisista kulttuuritaustoista tulevia ryhmiä, jotka ovat useimmiten oppineet elämään rauhanomaisesti rinnakkain. Siksi erojen hävittäminen väkivaltaisesti jättäisi todennäköisesti arpia, jotka voivat aueta jossain myöhemmässä vaiheessa. Tästä näkökulmasta Kiinan viranomaisten voi siis ajatella jopa toimivan vastoin omaa etuaan. Kuitenkaan kiinalaisessa ajattelussa ei kulttuurista moninaisuutta ole perinteisesti pidetty yhtä suurena arvossa vaan on korostettu yhteisöllisyyttä.

Yleisemmällä tasolla voi todeta, että käsitys yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta vaikuttaa ratkaisuun siitä, saako ihmisen perusvapauksia rajoittaa yhteiskunnan oletetun edun perusteella. Liberalistisessa ajatteluperinteessä lähdetään siitä, että yksilö on ensisijainen suhteessa yhteiskuntaan. Siitä näkökulmasta yhteiskunnan etu ei voi mennä yksilön edun edelle: yksilön perusvapauksia saa rajoittaa vain, mikäli se edistää näiden perusvapauksien toteutumista. Sitä vastoin kiinalaisessa ja useissa muissa ajatteluperinteissä yhteisön etu menee yksilön edun edelle. Tällöin yksilön perusvapauksia saa rajoittaa muillakin perusteilla kuin yksilön edun toteutumisella.

Vastaus kohtaan 8.2. on essee, jossa pitää pohtia, saako ihmisen perusvapauksia rajoittaa yhteiskunnan oletetun edun nimissä. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas tekee joitakin huomioita siitä, saako ihmisen perusvapauksia rajoittaa yhteiskunnan oletetun edun nimissä.

8 pisteen vastauksessa kokelas tarkastelee joitakin esimerkkejä perusvapauksien rajoittamisesta ja tekee yleisempiä huomioita siitä, saako ihmisen perusvapauksia rajoittaa yhteiskunnan oletetun edun nimissä.

12 pisteen vastauksessa kokelas pohtii monipuolisesti ja yleisellä tasolla, saako ihmisen perusvapauksia rajoittaa yhteiskunnan oletetun edun nimissä. Hän käyttää tarkastelunsa tukena valaisevia esimerkkejä.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi tarkastelemalla sitä, miten eri tavoin perusvapauksiin kohdistuviin rajoituksiin suhtaudutaan liberalistisessa ja sosialistisessa ajattelutraditiossa.

Tehtävä liittyy LOPS15:ssä kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) sisältöön ”ihmisoikeudet, uskonnon- ja omantunnon vapaus” ja LOPS03:ssa saman kurssin sisältöön ”ihmisoikeudet”.

9. Vedenpaisumus (30 p.)

Vanhassa testamentissa Nooan tarinassa Jumala rankaisee vedenpaisumuksella ihmiskuntaa sen pahuudesta mutta pelastaa hurskaan Nooan perheineen. Darren Aronofskyn ohjaama *Noah*-elokuva (2014) tulkitsee Nooan hahmon uudelleen ja asettaa hänet pohtimaan ihmislajin säilymisen moraalista oikeutusta nykyajan näkökulmasta.

9.1. (10 p.)

Hyvän vastauksen voi rakentaa annetun aineiston pohjalta. Ei tarvitse tuntea yksityiskohtaisesti Mooseksen 1. kirjan sisältöä. Ei myöskään tarvitse tuntea tarkemmin ihmisen pahuutta laajasti kuvaavaa Darren Aronofskyn *Noah*-elokuva. Hyvässä vastauksessa aineistot kontekstualisoidaan yleisten tulkintaperiaatteiden mukaisesti. Vanhan testamentin kertomus Nooasta on yli 2000 vuotta vanha ja edustaa aikansa ajattelutapoja. Kun otetaan huomioon, että se mainitaan myös Koraanissa (esim. 7:59–64 ja 11:25–49), sitä pitää pyhänä periaatteessa noin puolet maapallon ihmisistä. Aronofskyn elokuva on puolestaan nykyaikainen, kaupallinen tuote, joka käsittelee hyvin kuuluisaa uskonnollista kertomusta.

Vanhan testamentin tarinassa Nooasta koko muu ihmiskunta on turmeltunut; vain Nooa on hurskas eli Jumalalle kuuliainen ja siksi hän saa säästyä Jumalan määräämältä ankaralta rangaistukselta, käytännössä kuolemantuomiolta. Nooa esitetään ainoaksi oikeamieliseksi, joka on Jumalalle mieliksi ja jonka nuhteettomuus pelastaa myös hänen lähisukulaisensa. Tarinassa Nooan mahdollinen syntisyys ei tule esille. Pelkästään tarinan perusteella voisikin tulkita, että ihmistä yleensä ei esitetä luonnoltaan pahaksi tai pahaan taipuvaiseksi.

Darren Aronofskyn tulkinta Nooasta poikkeaa merkittävästi edellä esitetystä kuvasta. Aronofskyn Nooa ei omasta mielestään ole oikeamielinen eikä ansaitse Jumalan pelastusta. Hänen mukaansa ”pahuus on meissä kaikissa”. Näin ymmärrettynä Nooa ansaitsee rangaistuksen samoin kuin muutkin syntiset. Tämän nojalla voi esittää, että elokuva esittää ihmisen luonnoltaan pahana tai taipuvaisena pahaan. Voi tuki huomauttaa, että Nooan vaimon Naamahin käsitys on toiveikkaampi, sillä hän korostaa poikiensa hyveitä ja katsoo heidän siitä syystä ansaitsevan elää.

Aineistoa koskevaa tulkintaa voi syventää esimerkiksi taustoittamalla Nooan tarinaa Vanhan testamentin ihmiskäsityksellä yleisesti. Vanhan testamentin ihmiskäsitys näkyy vedenpaisumuskertomusta edeltävissä luomis-, syntiinlankeemus- sekä Kainin ja Abelin veljesvihaa koskevissa kertomuksissa. Luomiskertomuksen mukaan Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen, viljelemään ja varjelemaan muuta luomakuntaa. Siitä huolimatta ihminen ei ole Jumalan tavoin läpeensä hyvä. Itse asiassa hän voi toimia vastoin Jumalan tahtoa eli tehdä syntiä. Tästä kertoo tarina Aatamin ja Eevan syntiinlankeemuksesta. Aatami ja Eeva syövät kielletyn hedelmän hyvän ja pahan tiedon puusta. Tämän seurauksena Jumala karkottaa heidät paratiisista. Heidän jälkeläisensä, kuten Nooa, eivät ole luonnoltaan heitä parempia, vaikka voisivatkin elää enimmäkseen Jumalan tahdon mukaisesti.

Aronofsky painottaa selvästi tätä Nooan erehtyvää puolta. Nooa on oman käsityksensä mukaan syntinen siinä missä muutkin ihmiset. Voi tulkita, että oikeamielisimmilläänkin ihmisillä, kuten Nooalla, on pimeät puolensa, jotka voivat ottaa vallan heikolla hetkellä. Vaikka ihminen olisikin Jumalan luoma ja sellaisena hyvä, ihmisen luontoon kuuluu erottamattomasti myös taipumus pahaan. Itse asiassa kristillisessä perinteessä tietoisuus omasta syntisyydestä on ollut yksi hyvän ihmisen tunnusmerkki. Tällöin oikeamielisyys näkyy osaltaan juuri siinä, että ihminen on nöyrä eikä korota itseään muiden yläpuolelle. Elokvakatkelmassa hyvä ja paha näyttävät myös sekoittuvan: liiallinen miellyttämisenhalu voi olla vain ylimitoitettua ystävällisyyttä, ahneenkin rehellisyys on hyve ja omien lasten puolustaminen vaikuttaa varsin hyväksyttävältä.

Tarkastelemalla Vanhan testamentin ihmiskuvaa laajemmin voidaan päätyä perustellusti myös tulkintaan, jonka mukaan Vanhan testamentin ja Aronofskyn esittämät ihmiskäsitykset ovat pohjimmiltaan samanlaiset. Vastauksessa pitää kuitenkin tuoda esiin se, että aineistona olevassa tekstikatkelmassa Nooasta on esitetty puhtaan oikeamielinen kuva.

Vastaus kohtaan 9.1. on essee, jossa pitää tulkita ihmiskäsityksiä teksti- ja videokatkelmassa. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas tekee joitakin huomioita kummankin aineiston ihmiskäsityksestä.

5 pisteen vastauksessa kokelas osoittaa tunnistaneensa aineistoissa ihmiskäsitysten kannalta relevantteja piirteitä ja tulkitsee niitä.

8 pisteen vastauksessa kokelas tulkitsee johdonmukaisesti ja monipuolisesti aineistojen ilmentämiä ihmiskäsityksiä.

9.2. (20 p.)

Tieteellinen tutkimus on osoittanut, että ihmisen toiminta on vaikuttanut nykyiseen, ensi sijassa globaalina lämpenemisenä ilmenevään ilmastomuutokseen. On kuitenkin eri asia väittää, että ilmastomuutos johtuu ihmisen pahuudesta. Tämä on eettinen ja katsomuksellinen väite, joka vaatii erilaiset perustelut kuin tieteelliset väitteet.

Vanhan testamentin kertomuksen mukaan vedenpaisumus oli Jumalan rangaistus ihmisille heidän pahuutensa tähden. Uskonnollinen fundamentalisti saattaisi ajatella vastaavasti, että ilmastomuutos on Jumalan säätämä rangaistus nykyihmisille heidän itsekkyytensä ja ahneutensa vuoksi. Tämä selitys nojaa uskonnolliseen maailmankuvaan. Sen mukaan Jumala on aktiivinen toimija, joka on määrännyt, mikä on hyvää ja mikä paha, ja voi vaikuttaa suoraan tai välillisesti tapahtumien kulkuun. Uskonnollisen maailmankuvan viitekehyksessä tarina Nooasta voi auttaa ymmärtämään ilmastomuutosta.

Tieteellisen maailmankuvan viitekehyksessä luonnollisia tapahtumia, mukaan lukien ihmisen aiheuttamat tapahtumat, ei selitetä viittaamalla Jumalan toimiin. Siksi sen nojalla ei voida ajatella, että ilmastomuutos olisi Jumalan säätämä rangaistus nykyihmiselle tai että se ylimalkaan olisi minkäänlainen rangaistus. Ilmastomuutos on luonnonilmiö, josta vasta ihmisen sille antama tulkinta tekee merkityksellisen, ”rangaistuksen” tai ”luonnon vastaiskun”, jos niin halutaan tulkita.

Joka tapauksessa ilmastomuutos vaikuttaa olevan epätoivottu seuraus ihmisten omasta toiminnasta, joka ylittää luonnon kestokyvyn. Epätoivottujen maapallon laajuisten vaikutusten aikaansaaminen lienee ymmärrettävä pahaksi. Siten ilmastomuutoksen voi ymmärtää seurauksena ihmisen pahuudesta. Yhdessä muun luonnon kanssa ihminen joutuu kärsimään tuon pahuuden seuraukset nahoissaan. Näin voisi ajatella, että Aronofskyn tulkinta auttaisi ymmärtämään ilmastomuutosta ”rangaistuksena” ihmisen pahuudesta.

Tulkinta on kuitenkin ongelmallinen, koska siinä ajatellaan, että kukaan ihminen ei ole syytön, eivät edes nykypäivän nooat, sillä kukin kuuluu ihmiskuntaan, joka on kokonaisuutena saanut nauttia luonnonvarojen liiallisen käytön hyödyistä. Ajatus, että yksilö on paha kuuluessaan johonkin joukkoon, varsinkin niin laajaan kuin koko ihmiskunta, on epäuskottava. Näiltä osin on syytä erottaa, koskeeko ihmisen vastuu ja mahdollinen pahuus koko ihmislajia, fossiilisista polttoaineista merkittävästi hyötyneiden kehittyneiden maiden kansalaisia vai yksittäisiä ihmisiä.

Vaihtoehtoinen tapa kiistää, että ilmastonmuutos johtuu ihmisen pahuudesta, on määritellä ihmisen huonot ominaisuudet neutraalimmin ja varsinaisesta pahasta erotettuna. Ihmiset ovat esimerkiksi heikkotahtoisia, itsekkäitä tai välinpitämättömiä tavalla, jota ei haluta samaistaa pahuuteen. Yleinen selitys lienee, että ihmiset ovat tietämättömiä. Näin ajatellen ilmastonmuutoksen voisi selittää olevan ihmisen toiminnan ennalta arvaamaton seuraus. Jos olisimme tienneet, miten vahingolliset seuraukset hiilidioksidipäästöillä on, olisimme vähentäneet päästöjä ajoissa, jolloin nykytilanteeseen ei kenties olisi jouduttu. Tämän argumentin ongelma on, että tietoisuus ongelman vakavuudesta ei näytä vaikuttavan useisiin merkittäviin inhimillisiin toimijoihin edes nykyään. Tästä syystä ei ole kunnan perusteita väittää, että pelkkä tieto olisi riittänyt hillitsemään päästöjä alun alkaen.

Hyvässä vastauksessa selvennetään sitä, mitä tarkoitetaan ihmisen pahuudella. Tämä tehtävänannon ilmaus on monitulkintainen. Voidaan myös perustellusti kiistää, että ihminen olisi paha missään olemuksellisessa mielessä. Silloin voitaisiin puhua ihmisen pahuuden sijasta joidenkin tekojen pahuudesta.

Vastaus kohtaan 9.2. on essee, jossa pitää pohtia, onko nykyistä ilmastonmuutosta mielekästä selittää ihmisen pahuudella. Vastauksen pisteityksessä kaikki yllä mainitun arviointitaulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitakin huomioita siitä, onko nykyistä ilmastonmuutosta mielekästä selittää ihmisen pahuudella.

10 pisteen vastauksessa kokelas pohtii kysymystä siten, että hänen vastauksensa ilmentää ymmärrystä sekä ilmastonmuutoksesta että siitä, miten ihmisen pahuus voidaan ymmärtää.

15 pisteen vastauksessa kokelaan pohdinta on johdonmukaista ja monipuolista. Kokelas erottaa erilaisia tulkintoja ihmisestä ilmastonmuutoksen syynä ja suhteuttaa niitä ihmisen oletettuun pahuuteen.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää pohdintaansa esimerkiksi erottelemalla erilaisia filosofisia, uskonnollisia ja tieteellisiä selityksiä sekä ilmastonmuutoksesta että ihmisen pahuudesta.

Tehtävä liittyy LOPS15:ssä kurssin Ihminen, identiteetti ja hyvä elämä (ET2) sisältöön ”-- sekulaareja ja uskonnollisia -- ihmiskäsityksiä” ja kurssin Katsomusten maailma (ET5) sisältöön ”myytti”, ”kristinuskon -- pyhät kirjat, oppi, elämäntapa ja suhde yhteiskuntaan” . LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Maailmankuva (ET2) sisältöön ”käsityksiä ihmisestä” ja kurssin Maailman selittäminen katsomusperinteissä (ET5) sisältöön ”maailman myyttinen selittäminen ennen ja nyt”.